

Izvješće moderatora radionice **Revitalizacijski procesi u ruralnim prostorima**

Moderatorica prof. dr. sc. Maja Štambuk

15. listopada 2007. godine održana je Međunarodna konferencija na temu *'Mali europski gradovi – uloga u razvoju ruralnih prostora i očuvanju baštine'*.

Nakon jutarnjeg plenarnog dijela konferencija, popodnevni rad bio je organiziran u tri radionice. Sudjelovali su svi sudionici, uključujući i predstavnike hrvatskih malih gradova. Prethodno su bili predstavljena četiri mala hrvatska grada koji su poslužili kao primjeri i poticaji rasprave na teme koje su prethodno dogovorene. To su bili: Samobor, Otočac, Senj, te Delnice. U radionicama su razmatrani navedeni primjeri gradova, kao i drugi mali gradovi u kojima su se obavljala istraživanja vezana za ruralni razvoj i zaštitu baštine. Moderator radionice, nakon što je u svakoj od radionica završio rad, dakle nakon izlaganja i diskusija, predložio rezultate rasprave na zajedničkom završnom dijelu skupa.

Rasprava u radionici pod nazivom **Revitalizacijski procesi u ruralnim sredinama** temeljila se na primjeru Otočca, grada u Ličko-senjskoj županiji, i nekoliko izlaganja vezanih uz lički prostor. Ova županija, osobito njen kontinentalni dio odvojen Velebitom od uskog priobalnog pojasa, a koji (neprecizno) zovemo zajedničkim nazivom Lika, upravo je školski primjer kontinuirane devitalizacije na različitim razinama, prije svega devitalizacije demografske i gospodarske strukture, pa u tom pogledu predstavlja zanimljiv i koristan istraživački poligon za testiranje pojedinih modela ruralnog razvitka. Populacijsko pražnjenje glavni je argument za tvrdnju da ovdje nije bilo primjerene razvojne prakse. Jer, pravilo je, da kad gospodarstvo funkcionira, broj stanovnika ne pada. Ovo se posebice odnosi na prilike u ruralnom prostoru. Ali, iseljavanje i iz dva lička grada (Gospić i Otočac) u posljednjem stoljeću je znatno. Veličina i neke sociodemografske i sociogospodarske strukture oba lička grada su takve da ih možemo promatrati vezano uz ukupni ruralni prostor. Budući da smo u radionici bolje upoznali grad Otočac, navedimo da se i na području grada Otočca kontinuirano u spomenutom razdoblju smanjivao broj stanovnika.

Diskusija na primjeru Otočca, te praktično i istraživačko iskustvo pokazuju da **je osnovica ruralnih problema društvena i da je na toj razini nužno rješavati složena pitanja napretka ruralnih područja.**

Ako tako gledamo na probleme ruralnog razvitka, prvo pitanje oko kojega se moramo usuglasiti je: **kako pristupiti razvitku ruralnih područja, a da ih pritom ne pretvorimo u**

nešto slično gradu? Kako podizati kvalitetu života čuvajući njihove prednosti, njihovu posebnost, specifičnost?

Stoga je neophodno prethodno izabrati **optimalnu koncepciju razvitka sela i ukupnog seoskog prostora**. Predložimo nekoliko načela o kojima bi jedna takva razvojna koncepcija morala voditi računa.

1. načelo: grad mora biti podrška ruralnom razvitku

Ako ruralna periferija ne može računati na svestranu podršku u najbližem gradu/iću, onda je zaludan sav napor lokalnih razvojnih aktera. Izostanak socijalne podrške znači zapravo naglašenu prepreku lokalnim razvojnim akterima da realiziraju svoje razvojne ideje, prepreku stvarnim pokušajima pomaka prema boljem životu. Stoga je itekako važno, ako ravnomyjni prostorni razvitak zemlje uopće držimo važnim, da manja gradska središta, koja su jedini, a svakako najbliži oslonac svojoj ruralnoj okolini, a koja su sama prilično krhka i kojima također treba sustavna pomoć s viših razina, dobiju jasno definirano mjesto, ulogu, funkciju i prikladnu pomoć u jednoj takvoj razvojnoj strategiji. Malim gradovima treba pomoći da oblikuju razvojnu viziju svoje seoske periferije. Oni moraju znati što traže u tom prostoru i što mogu učiniti za taj prostor, te dokle seže njihova odgovornost za razvitak okolice. Grad, ma kako bio malen, mora definirati sebe i kroz ulogu ruralnog i agrarnog središta za svoju okolicu.

1. Načelo: Integralni ili sveobuhvatni pristup temeljen na specifičnostima ruralnog kraja

U temeljima ovog načela ugrađen je princip ravnopravnosti sastavnica ruralnosti, a to su društvena zajednica, prirodni okoliš i gospodarska upotreba prostora, što (makar) na razini razvojnog projekta znači da se jedno ne smije razvijati na račun drugog.

Pristup ruralnom području zbog njegove veličine, raznolikosti, bogatstva i ugroženosti nužno je interdisciplinarni. Zato svaki isključivi, sektorski pristup gradi slijepu ulicu koja vodi u neusklađen razvitak čije posljedice, kako odmiče vrijeme, postaju sve složenije i sve ih je teže i rješavati.

2. Načelo održiva (ili obzirna) razvitka

To načelo čini razvojni koncept osjetljivim na čuvanje socijalnih i prirodnih razvojnih izvora.

3. Načelo: Agrarna politika dio je ruralne politike

Značaj poljoprivrede u ruralnom prostoru neupitan je. U mnogim ruralnim krajevima vidljiviji je u fizionomiji ruralnog prostora nego u gospodarskoj funkciji. Pa je i s tog aspekta agrarna politika važan je i nezaobilazan segment ukupne politike napretka ruralnog područja.

Poljoprivreda je postala jaka sastavnica svih nacionalnih gospodarstava, politički i društveno značajnija nego što je njezina neposredna gospodarska snaga. U Hrvatskoj, udio poljoprivrednog stanovništva 2001. bio je 5,5%, a aktivnog poljoprivrednog u ukupnom aktivnom 8,5%. Stoga je rješavanje problema poljoprivrede usko vezano uz istovremeni razvitak drugih gospodarskih grana.

4. Načelo: Dio pomoći za razvitak poljoprivrede usmjeriti prema razvitku malih industrija i ostale (mikro)regionalne gospodarske strukture.

Model podrške obiteljskoj poljoprivredi neizostavno vodi računa o neophodnosti ukupnog razvitka perifernih područja : razvitak malih industrija, vezan primjerice uz preradu poljoprivrednih proizvoda, i ostale gospodarske infrastrukture.

5. Načelo: Nužnost višestrukog izvora zarade za domaćinstvo i/ili pojedinca (poljoprivredni prihod ne bi trebao biti jedini egzistencijalni oslonac seoskoj obitelji s gospodarstvom).

Uzimajući u obzir samo neka obilježja poljoprivrede, primjerice osjetljivost i rizičnost poljoprivredne proizvodnje, jasno je da poželjna višestrukost prihoda znači jedan poljoprivredni a drugi nepoljoprivredni. Dakle, osim poljoprivrede, važno je da seoska obitelj svoju egzistenciju i prosperitet gradi i na još jednom izvoru prihoda.

Rad u radionici pod nazivom **Revitalizacijski procesi u ruralnim sredinama** potvrdio je relevantnost ovih načela i potrebu da se ona (i ne samo spomenuta) ugrade u sve projekte revitalizacije hrvatskih ruralnih prostora.